

Pezinok 04 - História mesta do konca roku 1945 :)

Začiatok 20.storočia - bola zriadená telefónna centrála a mestská telefónna sieť.

Roku 1900

- spomedzi 4 899 obyvateľov bolo 2 666 Slovákov (54%), 1725 Nemcov, 418 Maďarov a 63 osôb inej národnosti,
- v meste nebol ani jeden priemyselný podnik, ktorý by mal viac ako 20 zamestnancov,
- v meste bolo 42 obchodov, 2 záložne a lekáreň,
- sa ako prvý v Pezinku začal vápenníctvom zaoberať Jozef Sobota.

Roku 1902

- v Pezinku sa prvýkrát premietal film,
- bola založená prvá mestská tlačiareň. Išlo o tlačiareň Alfréda Kleina,
- mesto postavilo budovu štepnice. Už v roku 1903 v nej vypestovali 40 000 kusov viniča.

Roku 1905

- bola v meste postavená druhá tehelná,
- došlo k poštátneniu obecnej školy,
- vznikla Pezinská úverová banka.

Roku 1906

- spolu so štátnou ľudovou školou vznikla i hospodárska opakovacia trieda. Mala dve triedy - chlapčenskú a dievčenskú,
- vznikol v meste Slovenský divadelný krúžok,
- po poštátnení obecnej školy mala jej knižnica z 391 titulov iba 13 slovenských,
- po prvýkrát sa volieb zástupcu do uhorského snemu zúčastnil i slovenský kandidát - člen slovenskej ľudovej strany dr. František Jehlička. Zvíťazil ziskom 585 hlasov.

Roku 1907

- v Pezinku hosťovala maďarská divadelná spoločnosť,
- odstúpeného Jehličku nahradil po náhradných voľbách Slovákom dr. Milan Ivanku.

Roku 1908

- **27. októbra** - Pezinok sa stal dejiskom veľkého zhromaždenia ľudu, na ktorom pred 5 000 obyvateľmi z Pezinského, Trnavského, Stupavského a Seneckého okresu prehovorili J. Zikmundík a poslanec M. Ivanku,
- vybudoval majiteľ domu, kde sa prvýkrát premietal film, účelovú miestnosť pre stále kino,
- **október** - v meste bola vytvorená 65-členná Slovenská národná rada, ktorá sa na Slovenskú národnú radu v Martine obracala ako na svoj nadriadený orgán,
- začal žiť v Pezinku známy slovenský maliar Gustáv Mallý.

Pezinský trh zachytený Gustávom Mallým v roku 1909

Roku 1909 - posledný majiteľ parku - gróf Ján Pálffy daroval zámok a park štátu - Alžbetínskej univerzite v Bratislave[1].

Roku 1910

- prvým riaditeľom slovenskej divadelnej spoločnosti sa stal Štefan Bartovič. Jej divadelné predstavenia mestská správa, realizujúca maďarizačné opatrenia, zamietla uskutočniť,

- mal Pezínok 4 809 obyvateľov,

- Pezinský spevokol nahradil Pezinský občiansky spevokol. Jeho dychová hudba pôsobila najmä popri Dobrovoľníckom hasičskom zbore.

Pezínok v minulosti

Roku 1911

- bola poštátnená i mestská učňovská škola,

- v Pezínku otvorila filiálku Hospodárska banka.

V rokoch 1911-1913 - po namáhavom boji bola v pezinských viniciach zažehnaná epidémia fyloxéry.

Roku 1913 - mestské zastupiteľstvo uzavrelo zmluvu na 50 rokov s grófom Karolom Esterházy z Bernolákova na dodávku elektrického prúdu do Pezínka z elektrárne v Senci.

Roku 1914, 7. marca o 17. hodine - v príbytkoch mešťanov prvýkrát zažiarili žiarovky. O dva dni neskôr, v pondelok, sa rozsvietilo aj 21 elektrických lúč v najväčších uliciach mesta.

Roku 1917 - dostal banské oprávnenie na dolovanie medi v pezinských horách učiteľ Arpád Fikar. S ťažbou chcel začať v auguste 1918. Jeho plány prerušila prvá svetová vojna.

Roku 1918

- **1. septembra** - bola otvorená prvá trieda mestskej meštianskej školy s vyučovacím jazykom maďarským,

- **v noci z 2. na 3. novembra** - v Pezínku došlo k veľkej rabovačke, ktorá predstavovala výbuch pezinskej

chudoby a vojakov za krivdy utrpené počas prvej svetovej vojny,

- po obsadení Pezinka československým vojskom došlo k jeho začleneniu do Československej republiky. V situácii, keď maďarskému vojsku patrili ešte Bratislava, Sv. Jur a Trnava, bol mestom vznesený formálny protest proti jeho obsadeniu (Bratislava padla do čs. rúk až 1. januára 1919),

Radničné námestie

- vzniklo Pezinské Raiffeisenove družstvo orientujúce svoju činnosť na speňažovanie poľnohospodárskych plodín, obstarávanie hospodárskych potrieb a sprostredkovanie úveru. Úver pezinským vinohradníkom poskytovala i záložňa Ignáca Herzfelda,

- vznikol spolok Vzájomnosť a stavebné družstvo Domov.

Roku 1919

- **2. apríla** - z Košíc do Pezinka bola presunutá 1. letecká stotina mladej československej armády, ktorá mala zasahovať proti maďarským vojskám na juhu západného Slovenska. Do júna 1919 podnikala skupina iba prieskumné a občas bombardovacie lety. Proti maďarským bombardérom začala zasahovať až od júna 1919. 1. letecká stotina pôsobila v Pezinku asi pol roka, potom sa vymenila s 2. leteckou stotinou a presunula sa opäť do Košíc,

- mládežníckou organizáciou Československej sociálnodemokratickej strany sa stala novozaložená Robotnícka telovýchovná jednota.

Farská ulica kedysi a dnes

Po prevrate v rokoch 1919-1920 - pôsobili v Pezinku: Občianska beseda, Pezinský katolícky kruh a Pezinský občiansky spevokol.

Roku 1920

- v meste pôsobili iba dvaja lekári. Obvody ich pôsobenia boli širšie ako Pezinok,
- kúpele mali iba 9 hostí. Dostali sa do správy Štátnej nemocnice v Bratislave,
- **máj** - Michal Viktorín zriadil vo svojom dome kino s názvom Urania. V roku 1924 ho do prenájmu zobrala telovýchovná jednota Sokol a premenovala na kino Zora,
- volebné víťazstvo si v Pezinku odniesla Slovenská ľudová strana.

V rokoch 1921-1924 - bývalo v Pezinku ročne desať a viac divadelných predstavení.

Pezinčanka Gréta Hartingerová okolo roku 1921

Obyvatelka mesta v polovici 20. rokov 20. storočia

Pamiatka na birbovanie z roku 1923

Roku 1921

- **6. februára** - vznikla telocvičná jednota Sokol,
- **29. augusta** - bol založený Pezinský športový klub. Bol to jediný telovýchovný klub, ktorý prežil rok 1938,
- **12. septembra** - Pezinok navštívil Alois Jirásek,
- sa v Grinave zišlo 12 záujemcov o hranie v kapele. Spoločne pod vedením nevidiaceho, ale hudobne zdatného Františka Ježíka založili Grinavskú dychovku. Pán Ježík sa tak stal prvým kapelníkom a pani Mária Klamová prvým sponzorom, pretože finančne prispela na hudobné nástroje[2]. Kapela funguje dodnes. Jednu dobu jej účinkovania existovali vedľa seba dve kapely, veľká a malá, v zmysle starší a mladší muzikanti,
- mal Pezinok 4 917 obyvateľov.

Roku 1922

- v rámci proklamovanej a propagovanej československej kultúrnej a národnej jednoty navštívilo 59 detí meštianskej školy Prahu,
- **v máji** - bola v Pezinku založená Komunistická strana Československa (KSČ).

Pezinok v minulosti

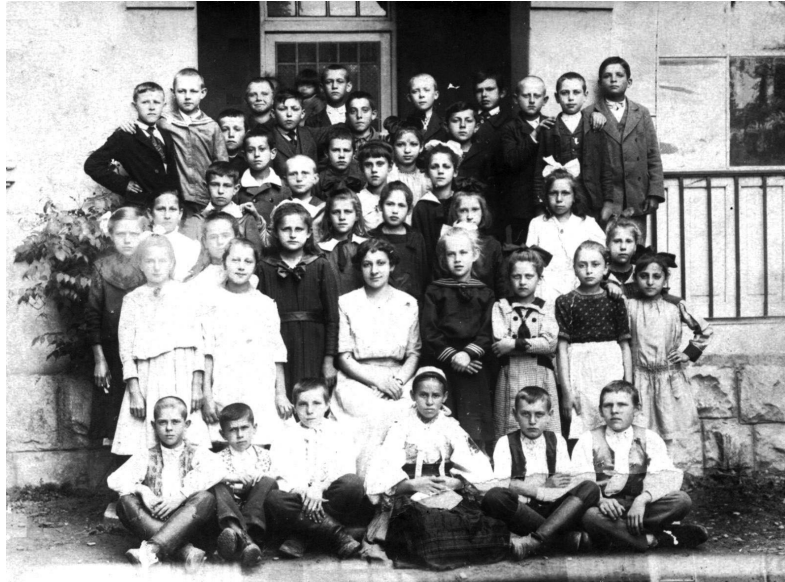
Tá istá ulica dnes

Roku 1923

- na práce do Francúzska odišlo 10 pezinských robotníkov,
- bola zrušená materská škola a vznikla mestská detská opatrovňa,
- boli zatvorené pezinské kúpele,
- železniční zamestnanci Pezinka si založili miestnu odborovú organizáciu a stali sa členmi Medzinárodnej federácie železničiarov,
- Pezinok stratil charakter mesta so zriadeným magistrátom a privilegované mestečko sa stalo iba veľkou obcou,
- zomrel v Pezinku významný slovenský botanik Jozef Ľudovít Holuby. Jeho hrob sa nachádza na Pezinskom cintoríne.

Roku 1925

- **1. júla** - význam Cajly poklesol, keď v dôsledku reštrikcie verejnej správy došlo k zániku Okružného notariátu Cajla^[3]. Notariát bol matrične začlenený k notariátu v Pezinku,
- prebehli parlamentné voľby. Víťazom volieb sa stala Hlinkova slovenská ľudová strana (HSLŠ),
- 30 nezamestnaných poľnohospodárskych robotníkov bolo poslaných na práce do českých krajín,

Žiaci Holubyho školy v roku 1925^[4]

- začala sa prestavba kúpeľov na tzv. Afilovaný ústav pre duševne chorých,

- v Pezinku uskutočnila HSLŠ veľkú oslavu pri príležitosti 10. výročia podpísania Pittsburskej dohody.

Roku 1927 - začali vychádzať Pezinské hlasy - nezávislý politický a spoločenský týždenník pre Pezinok, Modru, Jur a okolie. Tlačili ho v Trnave.

Roku 1930 - z celkového počtu 6 079 obyvateľov malo 2691 obyvateľov predošlé bydlisko mimo Pezinka.

Potočná ulica v roku 1925 a dnes

Roku 1931 - zámok i park kúpilo mesto Pezinok. Keďže nebolo schopné splácať pôžičku na kúpu, v roku 1939 zámok predalo Slovenskému vinohradníckemu družstvu. Park si však mesto ponechalo dodnes.

Roku 1932 - vo voľbách do obecného zastupiteľstva získala HSLŠ 9 a KSČ 8 mandátov.

Od roku 1933 - po víťazstve Hitlera v Nemecku sa začala zdvíhať vlna fašizmu i v Pezinku.

Pezinčania v roku 1933

Roku 1934 - na podporu odbytu vína začalo mesto organizovať vinobranie. Tesne pred vojnou sa táto tradícia prerušila.

Roku 1935

- **10. marca** - v meste bola zorganizovaná schôdza vinohradníkov zo západného Slovenska. Jej rezolúcia sa zamerala proti daniam a vyjadrovala požiadavky väčších a menších producentov vína,

- **máj** - konali sa voľby do Národného zhromaždenia a do krajských a okresných zastupiteľstiev. V okresných voľbách sa na druhé miesto za víťaznú HSLŠ dostala Karpatonemecká strana,

- do tohoto roku bola v Pezinku iba malá tlačiareň Alfréda Kleina. Tlačili sa tam iba výročné správy, výkazy, oznámenia, plagáty, letáky a niekoľko drobnejších časopisov. S tou istou náplňou si v tomto roku založil tlačiareň i Ján Prokša,

- Konrád Henlein navštívil Pezinok.

Roku 1936

- mesto postavilo modernú turistickú chatu na Babe,

- **25. mája** - bolo v Pezinku založené Slovenské vinohradnícke družstvo. Malo pôsobnosť v celej Západoslovenskej vinárskej oblasti.

Roku 1937

- vznikla nemecká detská opatrovňa,

- **26. mája** - prebehol neúspešný štrajk stavebných robotníkov,

- **v októbri** - stretnutia s Henleinom sa v bratislavskej Redute zúčastnilo 30 pezinských Nemcov.

Pezinské školáčky Holubyho ľudovej školy na konci 30. rokov 20. storočia

Roku 1938

- **február** - zomrel v Pezinku Ján Zigmundík, známy pedagóg a autor pedagogických a ľudovovýchovných prác. Jeho hrob sa nachádza na Pezinskom cintoríne,
- **máj** - do mobilizácie neboli v Pezinku zahrnutí príslušníci nemeckej národnosti,
- **21. augusta** - sa za účasti všetkých protifašistických demokratických síl uskutočnila v meste manifestácia za republiku a demokraciu,
- **september** - po mobilizácii bola v Pezinku sústredená posádka o sile 18 000 mužov,
- **30. septembra** - prijala československá vláda mníchovský diktát,
- bola založená miestna skupina Hlinkovej gardy (HG).

Roku 1939

- ťažbu antimónu v Pezinku (až do roku 1945) prevzala akciová spoločnosť so sídlom v Banskej Bystrici Antimon-Aktion-Gesellschaft,
- **14. marca** - zorganizovala HG manifestačný sprievod,
- **15. marca** - po prísahe vernosti slovenskému štátu prišli do mesta nemecké oddiely SS a bolo vyhlásené stanné právo,
- **18. marca** - nemeckí vojaci a príslušníci Freiwillige Schutzstaffeln fackami a kopancami prinútili popredných židovských občanov vynášať zo synagógy všetky predmety a pred očami divákov ich rozbíjať. Iní zase, pre väčšie pobavenie prizierajúcich sa, prenášali v blate ťažké predmety Seneckou ulicou so zviazanými očami, v drepe a podobne.

Malá pezinská parádnica na prvom svätom prijímaní v roku 1939

Roku 1940 - mal Pezinok 7 002 obyvateľov.

Holubyho ulica v prvej polovici 20. storočia

Roku 1941

- bol na mieste bývalých kúpeľov a Afilovaného ústavu pre duševne chorých vybudovaný spolok pre liečebnú nápravu - ústav pre epileptické deti,
- oproti 160 živnostníkom pred podpísaním Mníchovskej dohody zostalo v meste iba 14 živnostníkov českej národnosti,
- v Pezinku sa uskutočnili preteky speváckych zborov z Pezinka, Trnavy, Báhoňa a Cífera,
- **1. septembra** - vznikla Verejná dvojročná obchodná škola s vyučovacím jazykom slovenským,
- 140 baníkov začalo prácu v bani na strategicky dôležitý antimón.

Roku 1942

- Štátna ľudová škola nemecká v Pezinku sa zmenila na obecnú ľudovú školu nemeckú,
- v Pezinku bola založená pobočka Klubu slovenských lyžiarov.

Pracovné oblečenie Pezinčanky[5] a oslava Dňa matiek v roku 1942

Roku 1943

- bol založený divadelný krúžok Poverello. Krúžok bol založený pri príležitosti nacvičenia divadelnej hry „Jánošík“, ktorú režíroval Jozef Vaculčiak, ktorý bol zároveň jeho zakladajúcim členom. Po vojne bol premenovaný na Rozkvet,

- bola pre nedostatok finančných prostriedkov a nedostatok porozumenia zamietnutá žiadosť Jozefa Bacigála[6] na zriadenie hudobnej školy v Pezinku.

Grinavanka hrá na oslave Dňa matiek v roku 1943

Roku 1944

- **15.-16. apríla** - v Pezinku sa konali prvé Okresné divadelné závody Modranského okresu,

- v meste sa okrem futbalu, atletiky a lyžiarstva uchytilo aj pästiarstvo,

- **po 16. júni** - po bombardovaní Bratislavy, konkrétne rafinérie Apollo, americkou letkou bolo niekoľko bratislavských rodín evakuovaných do Pezinka,

- **29. septembra** - vláda odmietla priznať Pezinku charakter mesta.

**Pezinská krásavica v polovici 40. rokov
20. storočia a Mladá Bratislavčanka
evakuovaná do Pezinka**

Roku 1945

- **2. apríla** - mesto oslobodila Sovietska armáda. Po oslobodení vykonávalo v Pezinku remeslo až 290 živnostníkov,

- **3. apríla, o 11. hodine** - zaútočilo 5 nemeckých lietadiel ľahkými bombami na sovietske kolóny postupujúce Pezinkom. Padlo asi 16 sovietskych vojakov, do 150 koní a iného dobytku. Zasiahnuté boli aj domy,

- už horeuvedený Jozef Bacigál žiadal, aby sa vtedy zatvorená nemecká hudobná škola prevzala s celým zariadením a bola otvorená Mestská hudobná škola. Napriek jeho žiadosti bol inventár nemeckej školy rozpredaný a jej miestnosti prenajaté súkromníkovi.

[1] Neskôr bolo zariadenie zámku vydražené a ten spolu s parkom pustli.

[2] Vo svojom prvom repertoári mali 11 skladieb, väčšinou polky, valčíky a pochody z tvorby českých a slovenských skladateľov.

[3] Okružný notariát slúžil obciam Cajla, Kučičdorf a Trlinok (terajšie Vinosady).

[4] V dolnom rade žiaci z obce Viničné.

[5] Okolo roku 1940.